

Lära i Österåker AB
jenny.arnstrom@fredsborgskolan.se

2018-11-20
Dnr 400-2017:10215

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
musikundervisningen i grundskolan vid
Fredsborgskolan i Österåkers kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av musik i grundskolan. Syftet är att granska kvaliteten i grundskolans musikundervisning. Kvaliteten bedöms utifrån om musikundervisningen dels utgår från och innehåller ämnets hela kursplan, dels ger eleverna möjlighet till sådant eget skapande som främjar deras utveckling av kreativitet.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning utgår musikundervisningen från, och innehåller, ämnets hela kursplan?
2. I vilken utsträckning ger musikundervisningen eleverna möjlighet till sådant eget skapande som främjar utveckling av kreativitet?

Granskningen genomförs i årskurserna 7-9 i 30 skolor. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Fredsborgskolan, i Österåkers kommun med Lära i Österåker AB (Organisationsnummer 5567317416) som huvudman ingår i denna granskning. Skolinspektionen besökte Fredsborgskolan den 4 oktober 2018. Besöket genomfördes av Marita Bergman och Erica Jonvallen. Skolinspektionen har tagit del av dokumentation från skolan och genomfört en lektionsobservation av undervisningen samt intervjuer med elever i årskurs 9, musikläraren och rektorn.

Fredsborgskolan är en enskild verksamhet med elever i förskoleklass och årskurserna 1–9. Skolan har 626 elever varav 254 elever går i årskurserna 7–9. Enligt inkomna uppgifter från skolans rektor undervisar en lärare i musik i årskurserna 7–9. Musikläraren är legitimerad och behörig att undervisa i musik i aktuella årskurser. Läraren har varit anställd på skolan 5 år och arbetar 70 procent. Sammanlagt är 47 timmar schemalagt för elever i årskurserna 7–9. Undervisningen sker i halvklass, med undervisning en termin varje läsår.

I detta beslut gör Skolinspektionen en samlad bedömning av det granskade området utifrån de övergripande frågeställningarna.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattningsvis har Skolinspektionens granskning inte visat annat än att det granskade området fungerar väl. Därmed avslutas kvalitetsgranskningen.

De intervjuer Skolinspektionen genomfört med elever, lärare och rektor visar att eleverna som nu går i årskurs 9 har haft vikarier under de två föregående åren då ordinarie lärare varit tjänstledig och det framkommer att undervisningen då varierat i innehåll och kvalitet. Utredningen visar dock att musikundervisningen numera utgår från en läsårsplanering där varje moment i undervisningen stäms av mot ämnets syfte och att alla delar av centralt innehåll ingår. Skolverkets *Kommentarmaterial till kursplan i musik* är tydligt med att "tanken bakom den övergripande progressionen i innehållet bygger på att ett framgångsrikt lärande i musik kräver kontinuerlig repetition och övning" liksom att

lärande i musik inte kan "forceras".¹ Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn särskilt följer upp och säkerställer att eleverna i nuvarande årskurs 9 får den musikundervisning de har rätt till.

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen omfattar det centrala innehållet. Bedömningen baseras på kursplanens tre kunskapsområden och redovisas nedan.

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen omfattar kunskapsområdet "Musicerande och musikskapande". Granskningen visar att undervisningen omfattar sång, melodispel och ackompanjemang i ensembleform. Lärarintervjun och skolans dokumentation visar att ensemblespel sker i olika arbetsområden i alla tre årskurserna, samt vid Lucia, jul- och sommaravslutningar. De läsårsplaneringar som Skolinspektionen tagit del av rymmer också både improvisation och gehörsmusicerande i alla tre årskurser. Av dokumentationen framgår att gehörsmusicerande efter musikaliska mönster sker både i musicerande och musikskapande, till exempel när de lyssnar och tar ut slingor i ensemblespel. Lärarintervjun visar att eleverna i årskurs 7, i samband med att de övar på melodier och ackord, till exempel gör en uppgift där en elev ackompanjerar och en annan improviserar på ett instrument. Av skolans dokumentation och lärarintervjun framgår också att undervisningen omfattar musikalisk gestaltning, främst i uppgifter kopplade till julavslutning och luciauppträdande men även i möjligheter att till exempel arbeta med låttexter och filmmusik. Eleverna i årskurs 9 uppger dock i intervjun att de inte arbetat med improvisation vare sig med rösten eller med instrument under tidigare läsår och inte sjungit "så mycket överhuvudtaget".

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen omfattar kunskapsområdet "Musikens verktyg". Av skolans dokumentation samt intervjun med läraren framgår att röst- och hörselvård berörs i samband med musicerande, när eleverna sjunger och exempelvis spelar trummor eller spelar instrument med förstärkare. I lärarintervjun framkommer att det också är något som tas upp i introduktionen till ämnet, som en del av ett samtal om regler. Det framgår även av skolans dokumentation och lärarintervjun att undervisningen omfattar hur rösten kan varieras i flerstämmiga, vokala uttryck, genom att eleverna kan välja att sjunga i olika stämmor, till exempel vid Lucia eller i en ensemble-uppgift, samt ackord- och melodiinstrument, bas och slagverk för spel i olika ton- och taktarter. Enligt både elev- och lärarintervjuer ligger fokus på ackord- och melodispelande på gitarr och piano. Undervisningen om byggstenar för att musicera och komponera musik i olika genrer och med varierande instrumentation ingår på olika sätt i förberedelser inför, och i arbete med, musicerande och musikskapande. Av lärarintervjun och lektionsobservationen framgår till exempel att läraren filmar och dokumenterar elevers händer när de spelar piano för att kunna samtala om funktionen av olika ackord och låtars uppbyggnad. Enligt lärarintervjun och skolans dokumentation omfattar undervisningen musiksymboler som ackord och noter. Av dokumentation och lärarintervju framgår att undervisningen omfattar digitala verktyg för musikskapande, till exempel i ett arbetsområde där eleverna skapar filmmusik. I elevintervjun framkommer också att undervisningen de föregående två åren bestått av musikskapande i ett digitalt verktyg. Av lärarintervjun framgår att fokus nu ligger på musicerande då eleverna, som nu går i årskurs 9, redan arbetat med skapande i ett digitalt verktyg. Av elevintervjun framgår dock att det digitala verktyget varit svårt att lära sig och eleverna beskriver det som att

¹ Skolverket (2017) *Kommentarmaterial till kursplanen i musik* (s 9)

”läraren gjorde uppgifterna åt oss”. Av elevintervjun framgår att några elever i årskurs 9 tidigare fått undervisning om röst- och hörselvård, andra inte. Det framgår också att de intervjuade eleverna inte arbetat med hur rösten kan varieras i flerstämmiga, vokala uttryck. Eleverna uppger också att de till exempel pratat om ackordsymboler men inte arbetat med andra musiksymboler.

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen omfattar kunskapsområdet ”Musikens sammanhang och funktioner”. Granskningen visar att undervisningen omfattar ljudets och musikens fysiska, tanke- och känslomässiga påverkan på människan. Enligt lärarintervjun får eleverna till exempel prata om texterna i rap-musik och diskutera vad som händer med en låt om man byter genre. Av elevintervjun framkommer att undervisningen berört musik kopplat till kön, etnicitet och gruppidentitet i ett arbetsområde som handlade om musikhistoria. Av lärarintervjun framgår att undervisningen vid något tillfälle har innehållit en uppgift där eleverna fått välja mellan musik i datorspel eller film och att eleverna i årskurs 7 också arbetar med en uppgift där de skapar filmmusik. Instrument och deras funktion i olika genrer och sammanhang tas, enligt skolans dokumentation, upp och då framförallt i samband med ensemblespel utifrån olika genrer. Konstmusik, folkmusik och populärmusik från olika epoker berörs enligt skolans dokumentation i arbetsområden om filmmusik och Lucia.

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen ger eleverna möjlighet till sådant eget skapande som främjar utveckling av kreativitet². Bedömningen grundar sig på kvalitetskriterier som Skolinspektionen bedömt vara av vikt för utveckling av kreativitet³.

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen ger eleverna möjlighet att arbeta skapande i processform. Av Skolinspektionens granskning framgår att eleverna på Fredsborgsskolan ges möjlighet att i musikundervisningen arbeta både med musicerande och skapande i processform. Musiskapande används i kursplanen på två sätt.⁴ Dels som något som sker när man musicerar utifrån redan befintlig musik, dels på ett sätt som omfattar improvisation, komposition och att kombinera musik med andra uttrycksformer. Skolinspektionen fokuserar här på det senare sättet och elevernas möjlighet att skapa och uttrycka något eget. Granskningen visar att arbetsprocessen, när eleven arbetar med enskilt skapande, värdesätts och tillskrivs betydelse i undervisningen. Det framgår av lärarintervjun och lektionsobservationen att processen till exempel synliggörs för eleverna genom kontinuerlig individuell återkoppling. Liksom att detta möjliggör individuellt anpassade strategier i elevers skapande. Både i syfte att skapa tilltro till den egna förmågan och ge mer konkret stöd, till exempel för att få mer flyt i spelandet eller i arbetet med en komplicerad kompmodell eller med brutna ackord. Det framgår, av både lärarintervjun och lektionsobservationen, att läraren uppmuntrar eleverna att experimentera, utforska och ändra sitt skapande för att på så sätt möjliggöra fördjupning.

² I grundskolans läroplan, första kapitlet *Skolans värdegrund och uppdrag* framgår att det ingår i skolans uppdrag att stimulera elevernas kreativitet: *Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt deras vilja att pröva och omsätta idéer i handling och lösa problem.* Lgr 11, kap 1.

³ Utformningen av sådan undervisning omfattar möjlighet att arbeta skapande i processform, möjlighet att reflektera över skapandet, samt valmöjlighet i samband med skapandet.

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen ger eleverna möjlighet att reflektera över skapandet. Det framgår av lärarintervjun och skolans dokumentation att reflektion över både det egna och andras skapande är något som sker såväl löpande i muntlig form som skriftligt med reflektionsfrågor i anslutning till den skapande uppgiften. I ett arbete med att bearbeta och göra om en låt får eleverna till exempel skriftligt reflektera över hur de gjort och varför samt vilken genre låten hade från början och vilka karaktärsdrag som då var tydligast. Av lärarintervjun framgår att läraren också ger återkoppling på elevernas skriftliga reflektioner. Av lektionsobservationen framgår att musikaliska begrepp är en del av de löpande samtalen mellan läraren och eleverna. Av elevintervjun framkommer dock att eleverna i årskurs 9 inte brukar prata musik och en elev uttrycker det som att "vi får uppgifter och så gör vi uppgiften". På frågan om begrepp som tonhöjd, tempo, taktarter och refräng tagits upp i undervisningen svarar eleverna att de hört begreppen men inte gått igenom vad de betyder.

Skolinspektionen bedömer att musikundervisningen ger eleverna valmöjlighet i samband med skapandet. Av lärarintervjun och skolans dokumentation framgår att elevernas utveckling av kreativitet främjas genom att eleverna successivt får kunskap om, och upplevd förtrogenhet med, de olika instrument och verktyg som de väljer att använda i skapande uppgifter. Läraren beskriver i intervjun att det alltid finns en ram och att hens uppgift exempelvis är att se till att eleverna inte lägger "för mycket tid på något som inte leder rätt". Det framgår också av lärarintervjun att eleverna med ökad ålder får större frihet. Av skolans dokumentation framgår att eleverna har valmöjligheter i skapandet när de till exempel arbetar med att göra om en låt i årskurs 9. Uppgiften rymmer olika valmöjligheter, som till exempel att byta genre, göra om låttexten från ett språk till ett annat, byta instrument och använda digitala verktyg. Det framgår av lärarintervjun att de elever som musicerar på fritiden också har möjlighet att ta med egna instrument. I intervjun med eleverna i årskurs 9 framkommer att de haft begränsade valmöjligheter, både i val av låtar och i val av instrument och att de till exempel inte pratat om valet av instrument med sina lärare. Samtidigt uttrycker eleverna som intervjuats förhoppningar och tilltro till att de detta läsår nu ska få utveckla sin kreativitet och utifrån de skapande uppgifterna också få "välja själva".

På Skolinspektionens vägnar

2018-11-20

2018-11-20

X Gabriel Brandström

Gabriel Brandström

Beslutsfattare

Signerat av: Gabriel Brandström

X Erica Jonvallen

Erica Jonvallen

Utredare

Signerat av: Erica Jonvallen

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/musik-i-grundskolan/>

Bilaga: Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 §

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

1 kap. 11 § första stycket

För varje skolform och för fritidshemmet ska gälla en läroplan som utgår från bestämmelserna i denna lag. Läroplanen ska ange utbildningens värdegrund och uppdrag. Den ska också ange mål och riktlinjer för utbildningen.

3 kap. 3 §

Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

1.1.1 10 kap. 2 §

1.1.2 Grundskolan ska ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa.

Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning.

Utbildningen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Skolförordningen (2011:185)

5 kap 2 §

Eleverna ska genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen.

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Reviderad 2018

Lgr 11, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden

”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.”

Lgr 11, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag

”Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt deras vilja att pröva och omsätta idéer i handling och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik.(...).”

”Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas (...).

Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.”

Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden

Under rubriken Riktlinjer anges att alla som arbetar i skolan bland annat ska;

- i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor,
- i sin verksamhet bidra till att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet

I avsnittet om lärarens ansvar står bland annat att läraren ska;

- synliggöra och med eleverna diskutera hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter, samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor,

- planera och genomföra undervisningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet

Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.2 Kunskaper

Under rubriken till område 2.2 Kunskaper anges bland annat att;

”Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.”

Bland de övergripande målen under området Kunskaper anges att skolan bland annat ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola;

- kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande,
- kan lära, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga, och
- kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud

Bland riktlinjerna under området Kunskaper anges vidare att läraren bland annat ska;

- stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan,
- ge utrymme för elevens förmåga att själv skapa och använda olika uttrycksmedel,
- får använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling,

Lgr 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar

I avsnittet anges bland annat att rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar exempelvis för att

- utbildningen och undervisningen organiseras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet
- skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas,
- skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges aktivt lärarstöd och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen.

Lgr 11, 5. Kursplaner, 5.8 Musik

Syfte

I kursplanen för musik beskrivs inledningsvis syftet med undervisningen och vilka förmågor som undervisningen syftar till att utveckla hos eleverna.

”Genom undervisningen i ämnet musik ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- spela och sjunga i olika musikaliska former och genrer,
- skapa musik samt gestalta och kommunicera egna musikaliska tankar och idéer, och
- analysera och samtala om musikens uttryck i olika sociala, kulturella och historiska sammanhang.”

Centralt innehåll

Det centrala innehållet **för årskurs 7-9** är uppdelat i tre kunskapsområden;

Musicerande och musikskapande

- Sång, melodispel och ackompanjemang i ensembleform med genretypiska musikaliska uttryck.
- Gehörsmusicerande efter musikaliska mönster i olika genrer.
- Rytmask och melodisk improvisation till trumkomp, ackordföljder eller melodislingor med röst och instrument.
- Musikskapande i olika genrer, till exempel visor, ljudkompositioner och låtar.
- Musikalisk gestaltning där olika uttrycksformer kombineras.

Musikens verktyg

- Röstvård, hörselvård och orsaker till att musiklyssnande och musicerande kan bidra till hörselskador samt hur hörselskador kan förebyggas.
- Hur rösten kan varieras i flerstämmiga, vokala uttryck i olika genrer.
- Ackord-och melodiinstrument, bas och slagverk för spel i olika ton-och taktarter.
- Rytmask, klang och dynamik, tonhöjd, tempo, perioder, taktarter, vers, refräng och ackord som byggstenar för att musicera och komponera musik i olika genrer och med varierande instrumentation.
- Musiksymboler och notsystem, noter, tabulatur, ackordbeteckningar och grafisk notation.
- Digitala verktyg för musikskapande, inspelning och bearbetning.

Musikens sammanhang och funktioner

- Ljudets och musikens fysiska, tanke-och känslomässiga påverkan på människan. Musikens funktion för att markera identitet och grupptillhörighet i olika kulturer, med fokus på etnicitet och kön.
- Hur musik används i olika medier, till exempel i film och datorspel.
- Instrument och deras funktion i olika genrer och sammanhang, till exempel i en symfoniorkester eller i ett rockband.
- Konstmusik, folkmusik och populärmusik från olika epoker. Framväxten av olika genrer samt betydelsefulla tonsättare, låtskrivare och musikaliska verk.

Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*

I propositionen anges bland annat att i skolans uppdrag ligger att ge alla elever "bästa möjliga förutsättningar att utifrån sina behov och förutsättningar utvecklas så långt som möjligt i enlighet med utbildningens mål" samt att "ge varje flicka och pojke lika möjlighet att utveckla sin fulla potential som människa." (s. 221)

I propositionen föreslår regeringen att "kunskapsbegreppet ges en bred innebörd så att utbildningen också ska främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. Sådan allsidig personlig utveckling kan bl.a. handla om utvecklande av den kreativa förmågan, lusten att skapa, förmågan att ta initiativ och omsätta idéer till handling. Dessa förmågor och färdigheter är centrala för att utveckla ett entreprenöriellt förhållningssätt. Det övergripande målet för utbildningen stödjer strävan att entreprenörskap ska löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet." (s. 222)

"(...) Estetisk och konstnärlig verksamhet är en viktig del av förskolans och skolans uppdrag. (...)I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Förmågan till eget skapande tillhör det som eleverna ska tillägna sig. Ett antal av skolans ämnen vilar således till en del på vad som kan betecknas som konstnärlig grund." (s. 224)